

Секція: Політологія

Довгенко Дар’я Вікторівна

студентка спеціальності “Політологія”

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОПУЛІЗМ ЯК РІЗНОВИД ПОЛІТИЧНОГО ПОПУЛІЗМУ

Демократія як політичний режим, в якому влада перебуває безпосередньо в руках народу, виникла ще в часи Античності. Початок епохи Нового часу ознаменувався поширенням демократичних ідей, таких як влада народу, рівність, виборність, верховенство закону і права тощо як серед тоді сучасної інтелектуальної еліти, так і серед звичайного населення. Сьогодні демократичний режим став для нас режимом “за замовчуванням” у країнах, які вважають себе цивілізованими.

Однак на ґрунті виникнення та поширення демократичного устрою в країнах виникають і інші ідеї та явища, що можуть як покращити, так поставити під удар саму демократію. Одним з таких є популізм.

Популізм виникає одночасно із виникненням демократії. В перекладі з латинської *populus* означає “народ”. Тож явище популізму на пряму пов’язане із масами: І. Кіянка зазначає у своїй статті, що популізм виникає в Римській імперії та означає “політичну позицію або стиль риторики, який апелює до широких народних мас” [1, с. 25].

Єдиного і конкретного визначення терміну популізму не існує, так як саме явище багатогранне та мінливе, і є універсальним у своєму застосуванні. Також проблема визначення полягає у тому, що поняття популізм не лише є популярним серед науковців, а й серед політиків,

журналістів, звичайних громадян тощо. Т. Радь зробив спробу узагальнити найвживаніші варіанти визначень явищу популізм:

- 1) ідейна течія, що відображає масові настрої, прагнення людей;
- 2) політичний рух, який прагне здобути владу для блага усього народу, який виникає в результаті реакції суспільних елементів на стрімкі економічні, соціальні, політичні і культурні зміни з метою реставрації (або адаптації) простих традиційних форм і цінностей;
- 3) певний тип ідеології, що підтримує ідею сильної держави за прямої участі народу в державному управлінні та при цьому враховує національні суспільні традиції, та їх специфічні інтереси;
- 4) різновид поведінки політика, схильність завойовувати популярність, визначити свою громадсько-політичну діяльність, використовуючи прості, зрозумілі населенню аргументи і пропозиції;
- 5) сукупність гасел і дій, а також форм, методів та технологій, що застосовуються політичними діячами з метою здобуття і поглиблення підтримки з боку широких народних мас [2, с. 290].

Популізм постає в різноманітних формах і видах. Однак нас цікавить такий різновид популізму як національний популізм.

Демократія також започаткувала один із важливих етапів нашого суспільства — націєтворення. Націєтворення відбувається як мирним шляхом консолідації народу і еліти єдиною національною ідеєю, так і шляхом боротьби за існування власної нації.

Відповідно виникає націоналізм — ідейна течія та рух, який проголошує націю як найвищу форму суспільної єдності і має пріоритет в питаннях державотворчому процесі. Націоналізм таким чином починає ототожнювати народ із нацією. Як і популізм, націоналізм існує в різноманітних варіантах, які іноді суперечать один одному.

Що ж може поєднувати популізм та націоналізм? Політик-популіст повинен мати ідею, навколо якої він може об'єднати широкі верстви

населення, які зачасту можуть належати до діаметрально протилежних світоглядних полюсів. Зазвичай такою ідеєю виступає ідея “справжнього народу” [3, с. 27], який потерпає від еліт, що не помічають потреби народу. Тому популіст починає маніпулювати свідомістю мас, пропонуючи покращення їх становище за рахунок повалення правління старих політичних еліт.

Проте у випадку поєднання популізму із націоналізмом, популісти починають розкручувати тезу щодо національної ідеї як ідеї, що може якнайшвидше та якнайлегше мобілізувати маси навколо популістичного лідера. У ролі “справжнього народу” постає нація, проблеми якої стосуються усіх, хто асоціює себе з нею. Відповідно до цієї національної солідарності протиставляється політичні, інтелектуальні, економічні еліти, які є загрозою для нації.

Як зазначає В. Литвин націонал-популісти звертаються до народу як до представників національної спільноти та вказують на те, що всі негаразди та погане життєве становище — це результат дії зовнішніх ворогів та підступність антинаціональних еліт [4, с. 76].

Зазвичай популярність національного популізму зростає з причини неспроможності політичної системи створити базові громадянські інститути, так як місцеве самоврядування, функціонуючі політичні та громадські структури, які могли б доносити інтереси та потреби до істеблішменту.

Українська дослідниця популізму Т. Прядко надає перелік таких специфічних рис національного популізму:

- дискримінація (політична, економічна, культурна) етнічних меншин;
- утиск прав інших етносів;
- розгляд свободи – як свободи від інонаціонального панування і захист від сильних національних меншин;
- вирішення конфліктів за рахунок посилення репресій і утиску рухів;

- поширення правових і соціальних привілеїв титульної нації;
- жорсткі закони про громадянство та імміграцію;
- прославляння неіснуючої загальнонаціональної єдності тощо [5].

Однак націонал-популісти намагаються не впадати у крайність націонал-патріотизму, тому всі тези щодо захисту цієї ж нації, її мови, культури, історії — лише непогане прикриття для отримання та утримання влади.

Популізм мав би стати рухом, що міг би доносити до правлячих еліт думки звичайних громадян — як це уявляли давні римляни. Натомість став способом отримання влади завдяки маніпулюванню болючими темами виборців. Націоналізм може акумулювати як творчу, так і руйнівну силу нації. Однак разом все це може призвести до поганих наслідків, не лише для політичної системи та державного устрою, а й для життя людей, які можуть не опинитись серед тих, кого прийняли як представника нації.

Література

1. Кіянка І. Б. Популізм як феномен політичного життя. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія.* 2013. Т. 21, Вип. 23 (4). С. 24-29.
2. Т. Радь. Теоретичні засади популізму. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія.* 2009. Вип. 13. С. 289-293.
3. Темелкуран Е. Як втратити країну. Сім кроків від демократії до диктатури. пер. з англ. І. Возняка. Х.: Віват, 2019. 240 с.
4. Литвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи: порівняльний аналіз. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації.* 2012. № 2. С. 69-77.
5. Прядко Т. П. Національний популізм як засіб політичної боротьби. *PARADIGM OF KNOWLEDGE.* 2015. № 3(6). URL:

<https://naukajournal.org/index.php/Paradigm/article/view/486>

(дата

звернення: 25.09.2023)